

realization

The problem of determining of the investment potential of automobile enterprise investigated.

The interdependence and interrelatedness of the categories of investment potential, investment attractiveness and investment climate detected.

The system of interrelations of key quantitative and qualitative characteristics of the investment attractiveness and investment potential of automobile enterprise defined.

investment potential, investment climate, investment attractiveness, financial instruments

Одержано 15.03.13

УДК 330.1

Г.О. Козинець, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Структура інтелектуального капіталу

У статті розглянуто різні підходи до структуризації інтелектуального капіталу, визначено його загальну та деталізовану структуру, дано характеристику основних складових та особливостей їх взаємодії.

інтелектуальний капітал, людський капітал, організаційний капітал, споживчий капітал

Г.А. Козинец

Кировоградский национальный технический университет

Структура интеллектуального капитала

В статье рассмотрены разные подходы к структуризации интеллектуального капитала, определена его общая и детализированная структура, дана характеристика основных составляющих и особенностей их взаимодействия.

интеллектуальный капитал, человеческий капитал, организационный капитал, потребительский капитал

На сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин, що характеризується становленням постіндустріального суспільства, дослідження концепції інтелектуального капіталу є пріоритетним напрямком економічної науки. Адже за сучасних умов на рівень економічного розвитку не тільки окремих суб'єктів господарської діяльності, а й держави загалом, впливає їх спроможність створювати, використовувати та нарощувати інтелектуальний капітал, фундаментом якого є інформація та знання.

Інтелектуальна діяльність, спеціальні знання й інформація стають найважливішими факторами конкурентоспроможності та ключовими ресурсами економічного розвитку суб'єктів економіки. Задля вдосконалення процесу формування та ефективного використання інтелектуального капіталу виникає необхідність дослідження його структурних елементів.

Питання структуризації інтелектуального капіталу було досліджено в роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, таких, як Е. Брукінг, Р. Каплан, Т. А. Стюарт, Л. Едвінссон, М. Мелон, К.-Е. Свейбі, М. Армстронг, Дж. Кендрік, В.

Іноземцев, Б. Леонтьєв, О. Панкрухін, О. Гапоненко, П. Цибульов, О. Кендюхов, В. Супрун, А. Колот та інших. Однак на сьогодні єдиного підходу до визначення структури інтелектуального капіталу не існує, тому це питання потребує подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження та узагальнення основних підходів до формування структури інтелектуального капіталу.

Вперше розгорнуту структуру інтелектуального капіталу розробив наприкінці 80-х років Карл-Ерік Свейбі. Дослідник ототожнював інтелектуальний капітал з нематеріальними активами підприємства. Запропонована структуризація була обґрунтованою й логічною, але, на думку вчених, вона потребувала подальшого вдосконалення. Удосконалення різними науковцями відбувалося як у напрямку ускладнення, так і загального спрощення початкового варіанту структури. Пропонуємо розглянути основні теоретичні підходи до структуризації інтелектуального капіталу (таблиця 1).

Таблиця 1 – Підходи до структуризації інтелектуального капіталу

Автор	Складові інтелектуального капіталу			
К.-Е. Свейбі	Індивідуальна на компетентність	Внутрішня компетентність		Зовнішня компетентність
Е. Брукінг Р. Каплан Д. Нортон Р. Романів	Людські активи	Інфраструктурні активи	Інтелектуальна власність	Ринкові активи
Т. А. Стюарт	Людський капітал	Структурний капітал		Споживчий капітал
Л. Едвінссон М. Мелоун В. Іноземцев В. Супрун	Людський капітал	Структурний капітал		
М. Армстронг	Людський капітал	Організаційний капітал		Соціальний капітал
Ю. Х. Даум	Людський капітал	Структурний капітал		Партнерський капітал Клієнтський капітал
Дж. Кендрік	Людський капітал	Не втілений в людині капітал		
І. Іванюк	Інтелектуальний потенціал	Інтелектуальна власність або інтелектуальна активність		Ринкові та інфраструктурні активи
А. Чухно	Людський капітал	Організаційний капітал	Технологічний капітал	Клієнтський капітал
О. Кендюхов	Персоніфікований капітал	Техніко-технологічний капітал	Інфраструктурний капітал	Клієнтський капітал Марочний капітал
А. Колот	Людський капітал	Капітал установи		Капітал взаємодії з інститутами ринку
Г. Мартишевська	Людський капітал	Структурний капітал		Клієнтський капітал

Б. Леонт'єв					
С. Ілляшенко О. Панкрухін О. Гапоненко	Людський капітал	Організаційний капітал		Споживчий капітал	
П. Цибульов	Людський капітал	Структурний капітал		Права на об'єкти інтелектуальної власності	
І. Журавльова А. Кудлай	Інтелектуальний людський капітал	Інтелектуальний структурний капітал	Інтелектуальна власність	Інтелектуальний споживчий капітал	
Ю. Гава	Людський капітал	Технологічний капітал			
А. Никифоров	Людський інтелект	Штучний інтелект		Інтелектуальні продукти	
С. Грицуленко	Людський капітал	Інфокомунікаційний капітал	Управлінський капітал	Інтелектуальна власність	Клієнтський капітал
Н. Притуляк	Людський капітал	Організаційний капітал		Клієнтський капітал	

Джерело: Складено автором на основі джерел [1-20].

Як видно з таблиці 1, більшість науковців розглядають структуру інтелектуального капіталу на мікроекономічному рівні, тобто на рівні підприємства. Таку тенденцію можна пояснити тим, що зародження теорії інтелектуального капіталу почалося з дослідження практичної діяльності підприємства.

У структурі інтелектуального капіталу підприємства найчастіше вчені виділяють три складові, такі як: людський, організаційний та споживчий капітали. Такої думки дотримуються К.-Е. Свейбі [11], Т. А. Стюарт [2], М. Армстронг [3], А. Іванюк [7], А. Колот [10], Г. Мартишевська [14], Б. Леонт'єв [12], Н. Притуляк [16], П. Цибульов [19], А. Никифоров [11], С. Ілляшенко [8], О. Панкрухін [15] та О. Гапоненко [5]. Проте їх погляди розходяться в питаннях визначення ключових структурних складових, одні назви замінюються дослідниками на інші, які за своєю суттю є синонімічними. Також, як показує дослідження, у науковців немає одностайної думки щодо розкриття основних елементів кожного з капіталів. Так, людський капітал ототожнюється з індивідуальною компетентністю, людськими активами, інтелектуальним потенціалом та персоніфікованим капіталом, у свою чергу організаційний капітал – зі структурним капіталом, внутрішньою компетентністю компанії, інтелектуальною власністю чи інтелектуальною активністю, інфраструктурним капіталом, капіталом установи або штучним інтелектом. Що ж стосується споживчого капіталу, то деякі автори називають його ще зовнішньою компетентністю, ринковими активами, соціальним капіталом, клієнтським капіталом, капіталом взаємодії з інститутами ринку та інтелектуальними продуктами.

Узагальнивши погляди науковців на сутність складових інтелектуального капіталу, можна дати наступні визначення людського, організаційного та споживчого капіталів. Не дивлячись на різні назви структурних складових, кожен з перерахованих вище науковців під людським капіталом зазвичай розуміє сукупність знань, особистих якостей та здібностей працівників компанії, які стають капіталом тільки в процесі інтелектуалізації праці, розвитку інноваційного потенціалу та культури, а також здатні розвиватися, нагромаджуватися, відтворюватися та є невід'ємними від свого носія – людини.

У свою чергу, організаційний капітал – це частина інтелектуального капіталу, яка належить виключно підприємству та визначає його матеріальні, інтелектуальні та інноваційні засоби, які використовуються з метою створення, відбору та поширення знань, забезпечення високої продуктивності праці робітників та ефективного функціонування компанії, що представлені програмними засобами ЕОМ, програмним забезпеченням, базами даних, організаційною структурою тощо. На відміну від людського капіталу, організаційний капітал у цілому або його окремі частини може бути скопійований, відтворений, відчужений на користь іншого суб'єкта господарювання.

Споживчий капітал – це система капітальних, надійних, довгострокових довірчих і взаємовигідних відносин підприємства зі своїми клієнтами, партнерами, представлені іміджем підприємства на ринку, торговою маркою, брендом, інформацією про клієнтів та конкурентів, технологіями збереження та залучення клієнтів, технологіями розвитку іміджу установи та її брендів тощо.

Друга група вчених, до якої належать Л. Едвінссон, М. Мелоун [1], В. Іноземцев [9], В. Супрун [18], Дж. Кендрік [11] та Ю. Гава [16], надає спрощену структуру інтелектуального капіталу. Перших чотири дослідники в структурі інтелектуального капіталу виділяють людський та структурний капітали. У свою чергу, Ю. Гава притримується тієї ж думки, лише змінює назву структурного капіталу на технологічний. Дж. Кендрік вважає, що інтелектуальний капітал складається з людського капіталу та капіталу, не втіленого в людині. Такий підхід не дає змоги чітко уявити, що саме розуміється під капіталом, не втіленим у людині. На нашу думку, вище перераховані підходи надто звужують структуру інтелектуального капіталу. Ми вважаємо, що недоцільно не виділяти у структурі інтелектуального капіталу споживчий капітал, адже останній характеризує той зв'язок, що існує між інтелектуальним капіталом та зовнішнім середовищем, у якому працює підприємство.

Наступна група авторів дещо ускладнює структуру інтелектуального капіталу. Наприклад, А. Чухно [20], Е. Брукінг [4], Р. Каплан, Д. Нортон [11], Р. Романів [17], О. Кендюхов [9], І. Журавльова [6] та А. Кудлай [10] виносять поза межі організаційного капіталу, як окрему складову інтелектуального капіталу, інтелектуальну власність, розуміючи під цим поняттям патенти, авторські права, торгові марки, ноу-хау тощо. Окремої уваги заслуговує підхід, запропонований С. Грицуленко. Вона, окрім людського та клієнтського капіталів, виділяє інфокомунікаційний, управлінський капітали та інтелектуальну власність. До управлінського капіталу С. Грицуленко відносить філософію управління, корпоративну культуру, системи наукових та проектних підрозділів тощо. Під інфокомунікаційним капіталом науковець розуміє інфокомунікаційні технології й послуги. На її думку, вкладені в нього кошти шляхом посилення інтелектуального потенціалу особистості, підвищують віддачу людського капіталу, служать джерелом створення ефективної системи керування інноваційними підприємствами в процесі створення нововведень [5]. На нашу думку, потребує уточнення поняття «інфокомунікаційні технології». Це сукупність методів і засобів реалізації інформаційних та телекомунікаційних процесів. До складу інфокомунікаційних технологій належать інформаційні технології (апаратні та програмні засоби), телекомунікаційне обладнання (сітьове обладнання) та телекомунікаційні послуги (послуги в телефонній мережі, послуги в мережі Інтернет тощо).

Деякі науковці розширюють структуру інтелектуального капіталу за рахунок розгалуження споживчого капіталу. Так, Ю. Х. Даум замість споживчого капіталу виділяє партнерський та клієнтський капітали, тим самим відокремлюючи одні від одних елементи інтелектуального капіталу, які пов'язані з відносинами, що складаються між підприємством та його партнерами і клієнтами. У свою чергу, О. Кендюхов виділяє клієнтський та марочний капітали. Під клієнтським капіталом науковець

розуміє відносини з покупцями, контракти, портфель замовлень, франшизи, ліцензійні угоди, а під марочним – торговельні марки, товарні знаки, корпоративну марку, імідж підприємства або ділову репутацію [9].

З проведеного дослідження видно, що кожна зі складових інтелектуального капіталу є важливою та значущою. Проте варто відзначити, що інтелектуальний капітал не є адитивним, так як формується не за рахунок додавання однієї його частини до іншої, а на основі взаємодії цих частин, за рахунок синергетичного ефекту. Як зазначав Т. Стюарт, необхідно дотримуватися оптимального балансу між складовими інтелектуального капіталу та не допускати гіпертрофованого розвитку його окремих елементів.

Ряд дослідників, серед яких В. Баранчєєв [8], О. Кєндюхов [9] та Н. Притуляк зазначають, що ключову роль у структурі інтелектуального капіталу відіграє саме людський капітал. Складно не погодитися з таким твердженням. Ми вважаємо, що людський капітал є базовим, оскільки саме він лежить в основі формування двох інших складових досліджуваного поняття. Адже саме знання, творчі здібності, компетенції, професійний рівень й напрацювання спеціалістів сприяють удосконаленню системи управління, формуванню стабільних, взаємовигідних ділових зв'язків із партнерами, здійсненню дослідження ринку, розробці й виготовленню інноваційної продукції, стабільно висока якість якої формує позитивний імідж, працює на збільшення прихильності споживачів до даного підприємства. У свою чергу, зворотній зв'язок організаційного капіталу з людським капіталом простежується під час систематизації знань співробітників у вигляді баз даних та подальшого творчого їх застосування за рахунок різних методів управління персоналом, використання інформаційних систем, технічного та програмного забезпечення тощо. А вже за рахунок взаємодії людського та структурного капіталів відбувається створення споживчого капіталу підприємства. Виходячи з цього, взаємозв'язок структурних елементів інтелектуального капіталу ми пропонуємо представити наступним чином (рис. 1).

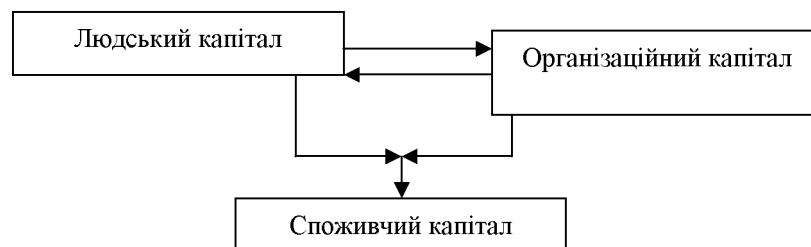


Рисунок 1 – Взаємозв'язок структурних елементів інтелектуального капіталу

Дослідивши наведенні вище підходи до структуризації інтелектуального капіталу, пропонуємо власну деталізовану його структуру. Ми погоджуємося з думкою більшості науковців щодо виділення в структурі інтелектуального капіталу трьох складових, а саме людського, організаційного та споживчого капіталів. Але, на відміну від розглянутих вище підходів, пропонуємо в складі людського капіталу виділити дві групи структурних елементів, такі як професійні якості та особисті характеристики працівників, а у складі організаційного капіталу – інфокомунікаційну та управлінську складові, а також інтелектуальну власність. Таким чином, структура інтелектуального капіталу матиме наступний вигляд (рис. 2).



Рисунок 2 – Структура інтелектуального капіталу

Отже, на сьогодні існує багато підходів до структуризації інтелектуального капіталу, їх можна розділити на три групи. Перша група вчених дотримується думки, що інтелектуальний капітал складається з людського, організаційного та споживчого капіталів, друга група спрощує структуру, виділяючи лише людський та організаційний капітали, а представники третьої групи пропонують розширену структуру, виділяючи, окрім вище перерахованих складових, ще інтелектуальну власність, інфокомунікаційний та управлінський капітали, як самодостатні складові. Усі структурні складові взаємопов'язані, проте провідну роль в структурі інтелектуального капіталу відіграє людський капітал. На нашу думку, інтелектуальний капітал складається з людського капіталу, що включає професійні та особисті характеристики працівників, організаційного капіталу, до складу якого у свою чергу входять інфокомунікаційна, управлінська складові та інтелектуальна власність, а також споживчого капіталу.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на удосконалення механізму управління інтелектуальним капіталом та визначення ключових показників, що характеризують його розвиток.

Список літератури

1. Edvinsson L. Some perspectives on intangibles and intellectual capital 2000 / L. Edvinsson // Journal of Intellectual Capital. Vol. 1. – 2000. – Number 1. – p. 12–16.
2. Stewart T.A. The Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. / Stewart T. A. – N.Y. : L., 1997. – p. 360.
3. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами / Армстронг М. ; [пер. с англ. под ред. С. К. Мордовина]. – СПб. : Питер, 2007. – 832 с.

4. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Брукинг Э. ; [пер. с англ. под ред. Л. Н. Ковалик]. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
5. Грицуленко С. Теоретичні та практичні питання формування і розвитку інтелектуального капіталу / С. Грицуленко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2008. – №3. – С. 62–69.
6. Журавльова І.В. Управління людським капіталом підприємства / Журавльова І.В. – Харків : ХНЕУ, 2006. – 252 с.
7. Иванюк И. А. Воспроизводство интеллектуального капитала в современных маркетинг-системах [Электронный ресурс] / И. А. Иванюк // Журнал депонированных рукописей. – 2002. – № 6. – С. 43–45. – Режим доступа: http://www.eis2000.ru/publish/books/book_44/index.shtml.
8. Ілляшенко С. Сутність, структура і методичні основи оцінки інтелектуального капіталу підприємства / С. Ілляшенко // Економіка України. – 2008. – №11. – С. 16–26.
9. Кендюхов О. В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом: Монографія / Кендюхов О. В. – Донецьк : ДонУЕП, 2008. – 363 с.
10. Колот А. М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А. М. Колот // Економічна теорія. – 2007. – № 2. – С. 3–13.
11. Кравчук Н. О. Теоретичні засади функціонування інтелектуального капіталу підприємства / Н. О. Кравчук // Інноваційна економіка. – 2012. – №8. – С. 114–117.
12. Леонтьев Б. Б. Цена интеллекта. Интеллектуальный капитал в российском бизнесе / Леонтьев Б. Б. – М. : Издательский центр «Акционер», 2002. – 200 с.
13. Макаров А. М. Интеллектуальный капитал организации в антикризисном управлении / А. М. Макаров, О. А. Воробьева // Вестн. Удмуртск. ун-та. – 2005. – № 3. – С. 107–118.
14. Мартишевська Г. М. Обґрунтування підходів до формування механізму оцінки інтелектуального капіталу підприємств залізничного транспорту / Г. М. Мартишевська // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць. – 2009. – Випуск 21. – С. 3–9.
15. Панкрухин А. Структура интеллектуального капитала России / А. Панкрухин // Государственная служба. – 2004. – № 1. – С. 17–29.
16. Причуляк Н. М. Інтелектуальний капітал суб'єктів інноваційної діяльності / Н. М. Причуляк // Фінанси України. – 2011. – №12. – С. 30–40.
17. Романів Р. Оцінка інтелектуального капіталу та її застосування в управлінських концепціях епохи глобалізації економіки / Р. Романів // Економічний аналіз. – 2008. – Випуск 2(18). – С. 390–392.
18. Супрун В. А. Интеллектуальный капитал: Главный фактор конкурентоспособности экономики в XXI веке / Супрун В. А. – М. : КомКнига, 2006. – 192 с.
19. Цибульов П. М. Введення до інтелектуальної власності : навч. посіб. / Цибульов П. М. – К. : Держ. інст. інтел. власн., 2008. – 124 с.
20. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України : навч. посіб. / Чухно А. А. – К.: Вид-во «Логос», 2003. – 632 с.

G. Kozinets

Kirovograd National Technical University

The structure of intellectual capital

The main task of the article consists in the research and generalization of the main approaches to the structuring of intellectual capital.

In the article are grouped present approaches to the structuring of intellectual capital, identified its main components, proposed the author's definition of human, organization and consumer capitals, described the interrelation of structural elements of intellectual capital and suggested the itemized structure of intellectual capital, which was elaborated by the author.

We can divide all present approaches to the structuring of intellectual capital on three groups. The first group consists of scientists, who think, that intellectual capital consists of human, organization and consumer capitals, the second group of scientists simplifies the structure and mark out only human and organization capitals, and the representatives of the third group propose the extended structure of intellectual capital.

intellectual capital, human capital, organization capital, consumer capital

Одержано 12.04.13